

УДК 378

*Ігнатюк О.А., Тарасов М.О.
м. Харків, Україна*

**РОЛЬ ТА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ВИКЛАДАЧА У ВИЗНАЧЕННІ
ТА ВПРОВАДЖЕННІ ДИДАКТИЧНИХ АСПЕКТІВ
ФОРМУВАННЯ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ МАГІСТРІВ ПСИХОЛОГО-
ПЕДАГОГІЧНОГО НАПРЯМУ ПІДГОТОВКИ**

Професійну діяльність викладача за своїм характером давно й однозначно віднесено в наукових дослідженнях до творчих видів діяльності, яка вважається як досить нелегка праця. Складність професійної діяльності викладача проявляється не тільки в різноманітні компоненти і взаємозв'язків між ними, але й їх взаємозв'язків між цими компонентами й зовнішнім середовищем (О.І. Гура [3], М.Б. Євтух [5] та інші). Педагогічна професія, як ми вже

**ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ
ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГУМАНІТАРНО-ТЕХНІЧНОЇ ЕЛІТИ**

відзначали, є одночасно перетворюючою й керуючою. А для того, щоб управляти процесом розвитку особистості, потрібно бути компетентним. Поняття професійної компетентності педагога тому виражає єдність його теоретичної й практичної готовності в цілісній структурі особистості й характеризує його професіоналізм (І.А. Зязюн) [6].

Зміст професійної компетентності викладача тієї або іншої спеціальності визначається кваліфікаційною характеристикою. Вона являє собою нормативну модель компетентності педагога, відображаючи науково обґрунтований склад професійних знань, умінь і навичок. Кваліфікаційна характеристика - це, по суті, звід узагальнених вимог до викладача на рівні його теоретичного й практичного досвіду. Не викликає жодних сумнівів, що зміст педагогічної освіти як ціле тому може бути розглянутий як єдність знань і вмінь, досвіду творчої діяльності й досвіду емоційно-ціннісного відношення до педагогічної дійсності (І.А. Зязюн, С.У. Гончаренко, М.Б. Євтух, Г.П. Васянович, Л.С. Нечепоренко, О.Г. Романовський, І.Ф. Прокопенко, О.С. Пономарьов та інші). Взаємозв'язок цих компонентів не суперечить їхній лінійності, коли попередні елементи можуть до певної межі існувати окремо від наступних, але наступні неможливі без попередніх.

Цілком можна погодитися із думкою колективу авторів О.С. Пономарьова, Н.В. Середи, М.К. Чеботарьова [3], що відповідальність педагога полягає у такому системному впливі на своїх студентів, який діалектично поєднує доброзичливе і поважне ставлення до них з необхідною вимогливістю, щире бажання допомогти їм в оволодінні навчальним матеріалом з неухильним дотриманням принципів педагогічного контролю, широке використання методів підвищення інтересу до навчання та посилення мотивації з методами примусу і об'єктивної оцінки навчальних досягнень студентів. Автори наголошують, що «таке поєднання спрямоване на прищеплення студентам почуття відповідальності за якість, ефективність та результативність своєї навчально-пізнавальної діяльності. Належним чином розвинене, це почуття стане їм у нагоді у житті та в майбутній професійній діяльності» [3, с.52].

Слід підкреслити, що відповідно до характеру і змісту професійної діяльності викладача вищої школи (О.І. Гура [4]) відповідальність (Т.Ф. Алексєєнко [1]) повинна не просто супроводжувати, а буквально пронизувати всі елементи загальної структури цієї діяльності [3].

**ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ
ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГУМАНІТАРНО-ТЕХНІЧНОЇ ЕЛІТИ**

Відповідальність у навчальній роботі полягає у виборі педагогом таких методів, засобів і технологій подання студентам навчального матеріалу, щоб кожен з них належним чином міг його сприйняти, зрозуміти й засвоїти.

Для формування готовності до наукової діяльності мають бути створені необхідні дидактичні умови. Має бути створене креативне середовище, що передбачає суб'єкт-суб'єктні відносини між студентами та викладачем, демократичний стиль спілкування на заняттях. Важлива професійно-творча спрямованість змісту навчання. Зміст освіти має адекватно відображати систему знань про світ, природу і сутність особистості, повноту і системність видів діяльності, необхідних для розвитку її здібностей. Процес освіти має бути спрямований не лише на засвоєння професійно важливих знань, умінь та навичок, а й на розвиток необхідних для майбутніх спеціалістів саме творчих професійно-важливих здібностей.

Важливе приділення особливої уваги мотивації досягнення студентів і формуванню позитивного емоційного фону на заняттях. Мається на увазі недопущення ситуації суперництва та прагнення студентів до уникнення невдачі та поразки. Педагогу необхідно стимулювати студентів захищати свою думку, приводити аргументи, докази, рецензувати відповіді товаришів, вносити корективи, а також ділитися своїми знаннями з іншими, спонукати знаходити альтернативні рішення.

Доцільним є використання методів активізації творчого мислення: мозковий штурм, методи аналогій. Серед методів пошуку аналогій найбільш зручним є синектика - це техніка вирішення спірних питань, що стимулює розумові процеси. Це - підхід до творчого мислення, що залежить від розуміння можливості комбінування несумісних, на перший погляд, речей. Це сприяє, з одного боку ґрунтовності аналізу досліджуваного питання, і з іншого боку, усунення початкових проблем творчості через створення аналогій. Таким чином, виникає можливість появи нових і дивних рішень.

Для розвитку науково-творчого мислення доцільно ввести елементів проблемного навчання в організацію навчального процесу. Джерело творчого мислення - це створення проблемної ситуації, яка є складним матеріалом, або теоретичним, або практичним, і вимагає пошуку рішення і, звичайно, дослідження.

Науково-дослідна діяльність відома з найдавніших часів. Людина завжди намагалася пізнати світ, в якому живе. Соціальна

**ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ
ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГУМАНІТАРНО-ТЕХНІЧНОЇ ЕЛІТИ**

значущість і потреба в науці не приходяща, вона вічна. Дослідник, який організовує і проводить наукові дослідження, виконує дві основні функції: по-перше, систематизує знання, що були накопичені людством; по-друге, пізнає нове, невідоме, що доповнює, збагачує науку. Для реалізації вказаних функцій досліднику мають бути притаманні певні професійно важливі якості. Науково-дослідна компетентність передбачає знання про методики організації та проведення наукового дослідження, етапи педагогічного експерименту, загальні методологічні принципи наукового дослідження, компоненти наукового апарату дослідження; методи математичної і статистичної обробки та інтерпретації результатів наукової праці; емпіричні методи дослідження; метод вивчення наукової та методичної літератури, архівних матеріалів; особливості обробки результатів, метод експерименту в науковому дослідженні; основні вимоги до змісту, логіки і методики викладу дослідницького матеріалу; індивідуально-психологічні особливості особистості викладача-дослідника.

Окрім того дослідник має володіти вміннями виділяти дослідницькі можливості різних методів наукових досліджень: емпіричні, теоретичні, порівняльно-історичні, методи математичної й статистичної обробки й інтерпретації результатів наукової праці; виділяти загальнонаукові логічні методи і прийоми пізнання; володіти навичками методу спостереження; формувати перцептивні навички та вміння; розрізняти рівні розумової діяльності; володіти навичками контент-аналізу документів; володіти навичками підготовки, організації і проведення експерименту; застосовувати способи графічного і табличного подання результатів дослідження; володіти навичками інтерпретації результатів математичної обробки експериментальних даних; пояснювати задум, структуру і логіку проведення наукового дослідження, варіативність його побудови; володіти навичками оформлення результатів наукової праці.

Ми вже зазначали у роботі [7], що у професійній підготовці магістрантів спеціальності «Педагогіка вищої школи» значне місце посідає навчальна дисципліна «Основи наукових досліджень», головною метою викладання якої визначено формування готовності майбутніх викладачів вищих навчальних закладів до науково-дослідної діяльності. Діалогічний підхід та різноманітні педагогічні технології при викладанні вказаної дисципліни дозволяють магістрантам

**ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ
ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГУМАНІТАРНО-ТЕХНІЧНОЇ ЕЛІТИ**

сформувати не тільки мотиваційну і теоретичну готовність у вказаній площині проблеми, але й сприяє формуванню необхідної практичної готовності у майбутніх викладачів, рівень яких змінюється під час професійної підготовки магістрантів, проходження ними стажування та підтверджується достатньо високими показниками магістерських кваліфікаційних робіт.

На питання «Як Ви розумієте готовність до наукової діяльності?» слухачі магістерської програми «Педагогіка вищої школи» відповіли, що вона полягає в наступних факторах:

- можливість і бажання виділяти велику кількість часу і сил на проведення наукових робіт;
- достатньо високий рівень практичних навичок та теоретичних знань;
- внутрішня потреба розвитку науки, інтерес і бажання;
- наявність широкого кругозору;
- наявність таких якостей, як посидючість, терплячість, наполегливість, комунікативність, вміння працювати в колективі, логічність, вміння аналізувати і синтезувати отримані результати дослідження, наукове мислення, здатність бачити проблеми і мати бажання їх вирішити, вміння правильного оформлення документації, ініціативність, цілеспрямованість.

У професійній підготовці майбутніх викладачів пильну увагу зосереджено на питанні готовності до наукової діяльності у навчально-методичній роботі. Викладання таких дисциплін як «Філософія освіти», «Дидактичні системи в освіті», «Педагогічний контроль в системі освіти», «Основи наукових досліджень» та інші спрямовано на формування методологічної та методичної компетентності майбутнього викладача вищої школи. Зрозуміло, що зміст навчально-методичної роботи має полягати, у прагненні педагога постійно оновлювати зміст і поліпшувати методи, форми і способи подання навчального матеріалу; у регулярному його знайомстві з новітніми досягненнями педагогічної теорії та з передовим досвідом світової освітньої практики, у розробці та використанні належного методичного забезпечення навчально-виховного процесу.

Відповідальність викладача у галузі організаційного компонента його професійної діяльності передбачає перш за все його високу вимогливість до якості виконання усіх функцій та обов'язків, які на нього покладаються, а також вимогливість до своєчасного і якісного виконання студентами завдань, передбачених навчальними

**ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ
ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГУМАНІТАРНО-ТЕХНІЧНОЇ ЕЛІТИ**

програмами дисциплін, які він викладає. Одним з показників цієї відповідальності є висока особистісна організованість самого педагога, завдяки якій він і має змогу ефективно здійснювати всі види своєї професійної діяльності й отримувати від неї глибоке задоволення.

Отже, справжнього педагога характеризують чесне виконання своїх обов'язків та доброзичливість, а критична об'єктивна самооцінка виступає критерієм його відповідальності, його професійної і громадянської зрілості. Особливої ролі вона набуває при самоаналізі його досягнень у навчально-виховній діяльності, зокрема у прищепленні моральної, професійної та громадянської відповідальності своїм студентам.

Список літератури: 1. *Алексєєнко Т. Ф.* Відповідальність особистості // *Енциклопедія освіти / Акад.пед.наук.України; головний ред. В. Г. Кремень.* -К.: Юрінком Інтер, 2008. - С. 106-107. 2. *Васянович Г.П.* Педагогічна етика: навчально-методичний посібник / Г. П. Васянович. – Львів: Норма, 2005.- 344 с. 3. Відповідальність як педагогічна категорія : навч.-метод. посіб. /О. С. Пономарьов, Н.В. Серєда, М. К. Чеботарьов. - Х.: Вид-во Підручник НТУ «ХШ», 2013. - 172 с. 4. *Гура О. І.* Педагогіка вищої школи: вступ до спеціальності: навчальний посібник / О. І. Гура. – Київ: центр навчальної літератури, 2005. – 224 с. 5. *Євтух М. Б.* Педагогічна діяльність / М. Б. Євтух // *Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; головний ред. В. Г. Кремень.* – К.: Юрінком Інтер, 2008. – С. 640–641. 6. *Зязюн І.А.* Філософія педагогічної дії: монографія / І.А.Зязюн. – Черкаси: Видавництво ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2008. – 608 с. 7. *Ігнатюк О.А.* Дидактичні особливості формування готовності до науково-педагогічної діяльності магістрантів спеціальності «Педагогіка вищої школи»/ О.А. Ігнатюк // «Теорія і практика управління соціальними системами: філософія, психологія, педагогіка, соціологія». - Харків: НТУ «ХП», 2014. - №2. – С.45-52

Bibliography (transliterated): 1. *Aleksieienko T. F.* Vidpovidal'nist' osobystosti // *Entsyklopediia osvity / Akad.ped.nauk.Ukrainy; holovnyj red. V. H. Kremen'.* -K.: Yurinkom Inter, 2008. - S. 106-107. 2. *Vasianovych H.P.* Pedahohichna etyka: navchal'no-metodychnyj posibnyk / H. P. Vasianovych. – L'viv: Norma, 2005.- 344 s. 3. *Vidpovidal'nist' iak pedahohichna katehoriia : navch.-metod. posib. /O. S. Ponomar'ov, N. V. Sereda, M. K. Chebotar'ov.* - X.: Vyd-vo Pidruchnyk

**ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ
ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГУМАНІТАРНО-ТЕХНІЧНОЇ ЕЛІТИ**

NTU «KhSh», 2013. - 172 s. 4. Hura O. I. Pedahohika vyschoi shkoly: vstup do spetsial'nosti: navchal'nyj posibnyk / O. I. Hura. – Kyiv: tsentr navchal'noi literatury, 2005. – 224 s. 5. Yevtukh M. B. Pedahohichna diial'nist' / M. B. Yevtukh // Entsyklopediia osvity / Akad. ped. nauk Ukrainy; holovnyj red. V. H. Kremen'. – K.: Yurinkom Inter, 2008. – S. 640–641. 6. Ziaziun I.A. Filosofiia pedahohichnoi dii: monohrafiia / I.A.Ziaziun. – Cherkasy: Vydavnytstvo ChNU imeni Bohdana Khmel'nyts'koho, 2008. – 608 s. 7. Ihnatiuk O.A. Dydaktychni osoblyvosti formuvannia hotovnosti do naukovo-pedahohichnoi diial'nosti mahistrantiv spetsial'nosti «Pedahohika vyschoi shkoly»/ O.A. Ihnatiuk // «Teoriia i praktyka upravlinnia sotsial'nymy systemamy: filosofiia, psykhohiia, pedahohika, sotsiolohiia». - Kharkiv: NTU “KhPI”, 2014. - №2. – S.45-52

Ігнатюк О.А., Тарасов М.О.

**РОЛЬ ТА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ВИКЛАДАЧА У ВИЗНАЧЕННІ ТА
ВПРОВАДЖЕННІ ДИДАКТИЧНИХ АСПЕКТІВ ФОРМУВАННЯ
НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАГІСТРІВ
ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОГО НАПРЯМУ ПІДГОТОВКИ**

У статті обговорюються питання ролі та відповідальності викладача у визначенні та впровадженні дидактичних аспектів формування науково-дослідницької компетентності магістрів психолого-педагогічного напрямку підготовки.

Ключові слова: відповідальність викладача, дидактичні аспекти підготовки, магістри, напрям підготовки, науково-дослідницька компетентність.

Ігнатюк О.А., Тарасов М.А.

**РОЛЬ И ОТВЕТСТВЕННОСТЬ ПРЕПОДАВАТЕЛЯ В
ОПРЕДЕЛЕНИИ И ВНЕДРЕНИИ ДИДАКТИЧЕСКИХ АСПЕКТОВ
ФОРМИРОВАНИЯ НАУЧНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОЙ
КОМПЕТЕНТНОСТИ АГИСТРОВ ПСИХОЛОГО-
ПЕДАГОГИЧЕСКОГО НАПРАВЛЕНИЯ ПОДГОТОВКИ**

В статье обсуждаются вопросы, касающиеся роли и ответственности преподавателя в определении и внедрении

**ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ
ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГУМАНІТАРНО-ТЕХНІЧНОЇ ЕЛІТИ**

дидактических аспектов формирования научно-исследовательской компетентности магистров психолого-педагогического направления подготовки.

Ключевые слова: дидактические аспекты подготовки, магистры, направление подготовки, научно-исследовательская компетентность, ответственность преподавателя.

Ignatyuk O.A., Tarasov M.A.

THE ROLE AND RESPONSIBILITY OF THE TEACHER IN THE
DEFINITION AND IMPLEMENTATION OF DIDACTIC ASPECTS OF
THE FORMATION OF THE RESEARCH COMPETENCE OF THE
MASTERS OF THE PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL
DIRECTION OF TRAINING

M. The article informs about the role and responsibility of the teacher in defining and implementing didactic aspects of the formation of the research competence of the masters of the psychological and pedagogical direction of training.

Keywords: didactic aspects of preparation, direction of preparation, masters, research competence, responsibility of the teacher